

Bàn luận về xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp

Mâu Thị Nguyệt Nga*, Trịnh Hương Loan*, Phạm Thị Thanh Huyền*

* ThS, Trường CD Vĩnh Phúc

Received: 10/05/2024; Accepted: 20/05/2024; Published: 06/06/2024

Abstract: Applying new insights into the structure of the cultural environment, the article proposes that building a cultural environment in vocational education institutions should be approached from the perspective of building culture associated with Sustainable Development. The content of building a cultural environment in vocational education establishments includes the following specific contents: implementing directive and legal documents of superiors related to building a cultural environment; building humanistic ecological environmental landscapes; Build and improve the quality of material and spiritual cultural products in vocational education establishments; building human-to-human relationships that are respectful, humane, and friendly to the ecological environment; spread the true value of cultural personalities and establish selfgoverning organizations and supervise the construction of a cultural environment; rectify deviant cultural behaviors and activities in vocational education institutions.

Keywords: Vocational education; Cultural environment; Building a cultural environment.

1. Đặt vấn đề

Ở Việt Nam, trên lĩnh vực văn hóa, nước ta chưa sử dụng khái niệm môi trường sinh thái nhân văn trong hoạt động thực tiễn xây dựng đời sống văn hóa. Các văn bản của Đảng, Nhà nước ban hành những năm gần đây vẫn dùng cụm từ “môi trường văn hóa”, nhưng nội hàm của khái niệm này đã được mở rộng đưa vấn đề bảo vệ môi trường sinh thái và giáo dục nhân cách vào nhiệm vụ xây dựng môi trường văn hóa. Năm 2013, Đảng ta ra Nghị quyết Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo, đáp ứng yêu cầu công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong điều kiện kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế. Thực hiện chủ trương của Đảng, Nhà nước đã chủ động ban hành nhiều chính sách từng bước đổi mới việc dạy và học trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp để tiến kịp tư duy thời đại và phương pháp đào tạo trình độ đại học của nhiều nước tiên tiến trên thế giới. Việc đổi mới căn bản, toàn diện dạy và học có quan hệ mật thiết với xây dựng môi trường văn hóa. Môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục đại học lành mạnh, nhân văn là điều kiện đảm bảo cho việc dạy và học đạt được mục tiêu không ngừng đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo nguồn nhân lực chất lượng cao cho đất nước.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Đặc điểm môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp

Văn bản hợp nhất số 42/VBHN-VPQH 2018 Luật Giáo dục đại học, Điều 4 giải thích một số từ ngữ liên quan đến giáo dục đại học như sau:

“1. Cơ sở giáo dục đại học là cơ sở giáo dục thuộc hệ thống giáo dục quốc dân, thực hiện chức năng đào tạo các trình độ của giáo dục đại học, hoạt động khoa học và công nghệ, phục vụ cộng đồng.

2. Trường đại học, học viện (sau đây gọi chung là trường đại học) là cơ sở giáo dục đại học đào tạo, nghiên cứu nhiều ngành, được cơ cấu tổ chức theo quy định của Luật này.

3. Đại học là cơ sở giáo dục đại học đào tạo, nghiên cứu nhiều lĩnh vực, được cơ cấu tổ chức theo quy định của Luật này; các đơn vị cấu thành đại học cùng thống nhất thực hiện mục tiêu, sứ mạng, nhiệm vụ chung”.

Điều 5, nêu mục tiêu của giáo dục đại học là: Đào tạo nhân lực, nâng cao dân trí, bồi dưỡng nhân tài; nghiên cứu khoa học, công nghệ tạo ra tri thức, sản phẩm mới, phục vụ yêu cầu phát triển kinh tế - xã hội, bảo đảm quốc phòng, an ninh và hội nhập quốc tế; Đào tạo người học có phẩm chất chính trị, đạo đức; có kiến thức, kỹ năng thực hành nghề nghiệp, năng lực nghiên cứu và phát triển ứng dụng khoa học và công nghệ tương xứng với trình độ đào tạo; có sức khỏe; có khả năng sáng tạo và trách nhiệm nghề nghiệp, thích nghi với môi trường làm việc; có ý thức phục vụ Nhân dân.

Các hoạt động dạy và học với nhiều sinh hoạt, cách thức tiến hành cùng bề dày truyền thống đã kết tinh nên văn hóa trường học, tạo sự khác biệt, phù hợp với chức năng, nhiệm vụ, chiến lược phát triển của mỗi trường đại học. Tiếp cận theo quan điểm phân tích của Frank Gonzales về mô hình tầng băng (hai tầng bậc) thì văn hóa trường học thể hiện ở những yếu tố vật chất dễ quan sát và cũng dễ thay đổi như kiến trúc, trang trí, không gian cảnh quan, phương tiện, trang thiết bị..., và những yếu tố tinh thần như ý nghĩa của lễ nghi, nghi thức, quy trình làm việc, công nghệ dạy và học, văn hóa ứng xử, niềm tin, giá trị và sự kỳ vọng của các thành viên, cái chúng ta khó quan sát và những cái đó cũng khó thay đổi. Văn hóa trường học là nền tảng để nhận diện môi trường văn hóa ở trường đại học. Môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục đại học có sự khác biệt so với môi trường văn hóa ở các tổ chức khác. Dưới đây là một số đặc điểm:

Về cảnh quan môi trường: Không gian cảnh quan của các trường đại học thường có diện tích khá rộng kết hợp hài hòa yếu tố cảnh quan tự nhiên với các yếu tố cảnh quan nhân tạo tạo sự hấp dẫn, thể hiện đặc trưng của môi trường đại học ở những điểm nhấn bố cục, trang trí.

Về sản phẩm văn hóa vật chất và tinh thần: hệ thống thiết chế văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp như thư viện, hội trường văn hóa, khán đài, sân khấu ngoài trời, khu thể dục thể thao... là thành tố không thể thiếu phục vụ nhiệm vụ đào tạo giáo dục con người phát triển toàn diện. Đối tượng đào tạo của các trường đại học là sinh viên. Họ chủ yếu ở lứa tuổi thanh niên hiếu động, có nhiều ước mơ, hoài bão, say mê học tập, tìm tòi sáng tạo, dễ tiếp thu cái mới, có nhu cầu giao lưu bạn bè, ham thích phong trào văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao. Do vậy, sản phẩm văn hóa tinh thần ở các trường đại học thể hiện trong các hoạt động xã hội tình nguyện, câu lạc bộ văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao khá sôi động.

Về mối quan hệ con người với con người, con người với tự nhiên: xét ở phương diện văn hóa xã hội, để đáp ứng nhiệm vụ trọng tâm, xuyên suốt là không ngừng nâng cao chất lượng đào tạo, trong mỗi trường đại học xuất hiện 4 mối quan hệ chính: Quan hệ giữa người lãnh đạo, quản lý với giảng viên, sinh viên; Quan hệ giữa giảng viên với nhau; Quan hệ giữa giảng viên với sinh viên; Quan hệ giữa sinh viên với sinh viên.

Các mối quan hệ này được điều chỉnh bằng quy chế học tập và quy tắc ứng xử văn hóa của nhà

trường. Đối tượng chủ yếu trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp là tầng lớp trí thức bị chi phối bởi quan hệ thầy với trò mang tính quy phạm. Thực hiện quy chế dân chủ ở cơ sở, các trường đã và đang phấn đấu: Xây dựng mỗi trường học phải thực sự là một trung tâm văn hóa giáo dục, rèn luyện con người về lý tưởng, phẩm chất, nhân cách, lối sống; giáo dục truyền thống văn hóa cho thế hệ trẻ - Nghị quyết Trung ương 9 khóa XI.

Trường đại học là nơi tập trung sinh viên đến học tập, nghiên cứu khoa học chuẩn bị kiến thức, kỹ năng, hoàn thiện nhân cách để ra trường mỗi sinh viên lựa chọn theo đuổi một công việc phù hợp với nguyện vọng của mình. Quy chuẩn và môi trường học tập tạo điều kiện thuận lợi để nhà trường thực hiện chương trình giáo dục văn hóa môi trường và tổ chức các hoạt động bảo vệ môi trường, nhất là dịp Ngày môi trường thế giới, góp phần hình thành ý thức bảo vệ môi trường sinh thái trong sinh viên, giảng viên và viên chức.

Về nhân cách văn hóa của các cá nhân trong tổ chức: Trong môi trường giảng dạy, học tập, nghiên cứu khoa học ở trường đại học đã hình thành 4 kiểu văn hóa: Văn hóa quản lý, văn hóa giảng dạy, văn hóa học tập và văn hóa ứng xử, trong đó văn hóa học tập là trung tâm. Sự mẫu mực của những người quản lý, sự mô phạm, trí tuệ của giảng viên, sự đam mê học tập, sáng tạo của sinh viên thông qua kết quả dạy và học, thái độ, hành vi, ngôn ngữ giao tiếp... đã tạo nên những nhân cách văn hóa cá nhân góp phần tích cực làm cho môi trường văn hóa của trường đại học lành mạnh, sạch, đẹp, an toàn, thân thiện.

2.2. Đề xuất khung phân tích đánh giá xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp

Xây dựng môi trường văn hóa trong các trường đại học là sự chủ động của các chủ thể trong xã hội (chủ thể quản lý nhà nước, chủ thể quản lý trực tiếp ở trường đại học, chủ thể cộng đồng sinh viên, chủ thể các cá nhân, doanh nghiệp ngoài xã hội...) tác động đến các nhiệm vụ xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp.

Vận dụng lý thuyết quản lý và bám sát các thành tố kiến tạo môi trường văn hóa chúng tôi nêu ra khung phân tích đánh giá xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp như sau:

Thứ nhất, triển khai các văn bản chỉ đạo, pháp lý của cấp trên liên quan đến xây dựng môi trường văn hóa và xây dựng các quy định, quy chế, quy ước, quy tắc ứng xử văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề

ngiệp. Vận dụng các quan điểm của Đảng nêu trong Nghị quyết Trung ương 8 khóa XI về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục, đào tạo và các quan điểm nêu trong Nghị quyết Trung ương 9 khóa XI về văn hóa, con người vào chỉ đạo xây dựng môi trường văn hóa học đường. Tiếp tục triển khai thực hiện có hiệu quả Chỉ thị số 42-CT/TW của Ban Bí thư khóa XI về “Tăng cường sự lãnh đạo của Đảng đối với công tác giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức, lối sống văn hóa cho thế hệ trẻ giai đoạn 2015-2030” (24/3/2015); Quyết định số 22/2018/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ về việc xây dựng, thực hiện hương ước, quy ước (08/5/2018); Quyết định số 1299/QĐ-TTg của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Đề án “Xây dựng văn hóa ứng xử trong trường học giai đoạn 2018-2025 (03/10/2018); xây dựng trường đại học đạt chuẩn văn hóa trong Phong trào Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa mới ở khu dân cư.

Thứ hai, xây dựng cảnh quan môi trường sinh thái nhân văn. Bảo vệ hệ sinh thái thực vật, động vật tự nhiên và nhân tạo, các yếu tố phi sự sống khác trong không gian hoạt động giảng dạy, học tập, nghiên cứu khoa học của trường đại học. Giáo dục văn hóa môi trường trong học đường. Đặt mục tiêu đảm bảo cho không gian của trường học sáng, xanh, sạch, đẹp, an toàn, con người sống hài hòa, thân thiện với môi trường sinh thái.

Thứ ba, xây dựng và nâng cao chất lượng các sản phẩm văn hóa vật chất, tinh thần trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp. Hoàn thiện và không ngừng nâng cao chất lượng hoạt động của các thiết chế văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp. Đó là thiết chế thư viện, nơi lưu trữ tri thức của nhân loại phục vụ phát triển văn hóa đọc. Đó là hội trường, phòng tập nghệ thuật, sân khấu ngoài trời,... để thu hút giảng viên, sinh viên tham gia sáng tạo và hưởng thụ các sản phẩm văn hóa tinh thần. Đó là khu thể dục, thể thao thu hút giảng viên, sinh viên tham gia các hoạt động vui chơi, giải trí phát triển văn hóa thể chất như bóng đá, bóng chuyền, bóng bàn, tennis, thể dục thể hình... Duy trì các câu lạc bộ văn hóa, nghệ thuật, thể dục thể thao. Tổ chức các phong trào văn hóa, văn nghệ, thể dục, thể thao, phong trào xã hội thiện nguyện.

Thứ tư, xây dựng mối quan hệ con người với con người tình nghĩa, nhân văn, thân thiện với môi trường sinh thái trong mọi hoạt động của nhà trường. Nhà trường cần xây dựng các chuẩn mực văn hóa học

đường, thực chất là xây dựng nếp sống văn hóa, văn minh trong việc ăn, ở, đi lại, học tập, vui chơi giải trí... thể hiện được giá trị văn hóa ứng xử với môi trường tự nhiên và xã hội trong trường học. Trước mắt, các trường đại học cần đôn đốc, chỉ đạo các đơn vị trong trường thực hiện nghiêm, hiệu quả, chất lượng bộ quy tắc ứng xử văn hóa trong trường học.

Thứ năm, lan tỏa giá trị đích thực của những nhân cách văn hóa trong môi trường văn hóa học đường. Coi trọng việc biểu dương và nhân rộng người tốt, việc tốt, tập thể, điển hình tiên tiến, mô hình hay trong xây dựng môi trường văn hóa học đường. Khen thưởng kịp thời nhân tố tích cực, những mẫu mực nhân cách văn hóa. Bảo vệ những người trung thực, thẳng thắn đấu tranh với cái xấu, cái ác... trong môi trường văn hóa học đường.

Thứ sáu, thiết lập các tổ chức tự quản, giám sát việc xây dựng môi trường văn hóa; chấn chỉnh các hành vi và hoạt động văn hóa lệch chuẩn trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp. Phát huy vai trò của các đội tự quản sinh viên trong khu ký túc xá. Đẩy mạnh hoạt động Đoàn Thanh niên Cộng sản Hồ Chí Minh và Hội Thanh niên Việt Nam, lấy hội viên giáo dục hội viên. Đấu tranh phê phán những quan điểm sai trái bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước. Xử lý kiên quyết, kịp thời những biểu hiện tiêu cực, hành vi thiếu văn hóa trong môi trường học đường.

3. Kết luận

Xây dựng môi trường văn hóa trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp cần được tiếp cận ở góc độ xây dựng văn hóa gắn với phát triển bền vững, đặt nhiệm vụ trọng tâm giảng dạy, học tập, nghiên cứu khoa học của các trường trong mối quan hệ với văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội và mối quan hệ gắn bó hữu cơ với môi trường sinh thái nhân văn, góp phần hoàn thiện nhân cách con người.

Tài liệu tham khảo

1. A.I. Ác-môn-đốp chủ biên (1981), *Cơ sở lý luận văn hóa Mác - Lênin*, tr.75 Nxb Văn hóa, HN.
2. Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, Viện Văn hóa Nghệ thuật quốc gia Việt Nam (2021), *Hội thảo khoa học xác định khái niệm xây dựng môi trường văn hóa*, Hà Nội, ngày 9 tháng 4 năm 2021.
3. Ban Chỉ đạo Trung ương Phong trào Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa (2015), *Các văn bản chỉ đạo, hướng dẫn Phong trào Toàn dân đoàn kết xây dựng đời sống văn hóa*, Nxb Văn hóa - Thông tin, tr.15-16.